

Фесечко Яна

студентка Криворізького державного педагогічного університету. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур Журба Світлана

ПАНТЕЇЗМ ЯК ОСНОВА ПОЕТИКИ ТВОРІВ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ» М. КОЦЮБИНСЬКОГО ТА «ПАН» К. ГАМСУНА

Світогляд М. Коцюбинського формувався під впливом різних складників: захопленням природою, зацікавленням міфами та легендами гуцулів, обізнаністю з філософськими ідеями європейських митців. На К. Гамсуна великий вплив мала природа норвезького краю, адже дитинство він провів на фермі батька в ідилічних умовах гармонії з навколишнім середовищем. Творчість цих письменників увібрала в себе ознаки модерної літератури межі ХІХ – ХХ століть. У творах «Тіні забутих предків» та «Пан» письменники реалізували ідею світу як єдиного живого організму і людини як невід'ємної його частини.

Порівняльний аналіз повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського та роману «Пан» К. Гамсуна здійснили в дослідженнях А. Гурдуз, Ю. Кузнецов, Р. Піддубна, Л. Старовойт та ін., які досліджували стильові особливості творів, фольклорно-міфологічні джерела, взаємозв'язок людини і природи. Проте питання пантеїзму як основи поетики творів потребує ґрунтового дослідження, що й визначає **актуальність роботи**.

Гармонія людини і природи репрезентована через мотив поклоніння природним силам, пантеїзм, концепцію «природної людини», втілену в образах Івана Палійчука і Томаса Глана. У відтворенні міфопоетичного світосприймання героїв у творах існує й помітна відмінність, що пов'язано з різними творчими самонастановами митців: Коцюбинський зображує життя і світ гуцулів, філософськи осмислює їх язичницьку культуру як таку, що збереглась завдяки регіонально-побутовим умовам, звідси й «історико-

етнографічна точність зображення» [3, с. 68]; а Гамсун для відтворення пантеїстичного космосу роману звертається до давньогрецького міфу про бога Пана, переосмислює і вплітає елементи цього міфу в художню тканину твору.

Філософські ідеї пантеїзму побудовані на доктрині ідентичності Всесвіту з Богом, в якому природний світ, в тому числі людина, є частиною божества. На теорії цього вчення ґрунтуються відомі світові релігії – індуїзм, даосизм, дзен-буддизм. Інші вчення (стоїцизм, суфізм, натурфілософія) також використовують ці ідеї, розглядаючи наближення Бога до природи, адже він сформулював ідею безкінечності Всесвіту. Язичництво як природна віра та спосіб життя, спирається на Божественне, що присутнє в речах світу, є частиною твореного ним світу та підкоряється його законам. В основі пантеїстичного світосприйняття літератури лежить ідея гармонії світу, реалізована в художній моделі твору.

Український письменник відобразив світогляд карпатських українців, у якому поєдналися християнські релігійні уявлення та язичницькі вірування. У свідомості давніх слов'ян поняття надфізичної сили, божественного та природи максимально зближувались, а деколи й ототожнювались – так проявляється пантеїстичний характер світосприймання наших пращурів, який зберегли гуцули. «Повнота й напруженість сприймання Іваном життя природи і прагнення передати це в мелодії обертається в суб'єктивному світосприйнятті героя міфологізацією і зовнішнього і внутрішнього світу», – вважає Р. Піддубна [3, с. 70]. Мелодійно-емоційне звучання світу викликає в героя «Тіней забутих предків» бажання спіймати, відтворити мелодію гір, лісів, полонини. Іван, блукаючи лісом, почув від щезника пісню, яка давно вилась кругом вуха, нею шуміли смереки, шепотіли квіти і трави. І коли кожна клітинка його душі наповнилась нею, – *«лісом попливла чудна, невідома ще пісня, радість вступила в його серце, залляла сонцем гори, ліс і траву, заклекотіла в потоках...»* [2, с. 320]. Мелодії, що жили в душі героя, тепер полонили весь світ, з яким він злився воєдино. М. Коцюбинський стверджує, що людина –

частина природи, яка наділила її багатьма талантами, серед яких чиста душа, радість кохання, висока духовність. Герой твору К. Гамсуна також чує мелодії лісу, гір, води, що наповнюють його: *«ці маленькі гірські мелодії не раз розважали мене, коли я сидів там, серед гір і дивився навколо»* [1, с. 187].

Томас Глан особисто відчуває міф у своєму житті в Нурлані («міф для себе»), утверджує й розвиває пантеїстичні погляди в своїй свідомості. Вірячи в силу й опіку над собою Пана і проектуючи античний міф на сучасну йому дійсність, нордичний герой створює для себе своєрідну альтернативну реальність. Зокрема зображення Пана на порохівниці героя вказує на те, що як мисливець Глан перебуває під його опікою. Схожість з Паном у героя в тому, що обоє зливаються в єдине ціле з природою. Для Глана весь світ був казкою. Він умів слухати природу, уловлювати її тиху музику, усім серцем відчував свою єдність з нею. Для Івана Палійчука також *«весь світ був як казка, повна чудес, таємнича, цікава і страшна»* [2, с. 318]. Домінантним є «голос, сила предків» у повісті М. Коцюбинського, що вказує на вироблене поколіннями гуцулів міфологічне розуміння життя, світогляд героїв твору, які змалку внутрішньо гармонійно поєднані з природою Карпат. Глан входить у нурланський простір дорослим, творячи та переживаючи свій суб'єктивний світ. Предметний світ природи у романі Кнута Гамсуна майже неозначений, натомість передано відчуття від нього. Про звірів, птахів, дерева герой лише здогадується за тими звуками, що долинають до нього.

Роздуми героїв про світ та своє буття в ньому відіграють важливу роль в організації ідейно-філософського контексту повісті та роману. Незважаючи на різну специфіку пантеїзму Палійчука («фундаментальний» пантеїзм в умовах об'єктивно наявного в суспільній свідомості міфосвіту) і Глана («миттєвий», «абстрактний» пантеїзм у власній альтернативній реальності – суб'єктивним міфосвіті) [4, с. 128–129], відчуття героями навколишнього світу майже тотожні: це повне злиття їхнього «я» з природою, що ґрунтується на абсолютній любові до всього сущого. Суголосність міфосвітів «Тіней забутих

предків» та «Пана» простежується у виразній пантеїзованості першоелементів світу (образ землі (частіше – гір), води, вогню, вітру, сонця, лісу), яка вказує на культ природи як головний надмотив творів, їх внутрішню почуттєву емоційну атмосферу; в домінантності у повісті й романі хронотопу лісу як специфічного образу для міфології народів світу. Ліс для Глана – стихія природи, де він відчуває свою силу, може бути самим собою, бо людське середовище оманливе та облудливе, що неприйнятне йому. Герой у лісі прагне відчутти насолоду від споглядання краси, жити справжнім життям.

У творах М. Коцюбинського і К. Гамсуна немає протиставлення природи людині, як немає і зображення життя людини на тлі природи, – людина і природа – це одне гармонійне ціле. Послідовне усвідомлення людиною своєї спорідненості з усім сущим, а через це й відчуття «погляду Бога» («Пан»), близькості до «Божого лиця» («Тіні забутих предків»), до «дна всесвіту» («Пан») створюють передумови твердження, що єдино правильним є «природний» спосіб життя людини. Перебуваючи на лоні природи, людина гостріше відчуває прекрасне, отримує естетичну насолоду від спілкування з навколишністю й водночас сама стає кращою, вдосконалюється, осягає свою самоцінність, необхідність на цій землі.

Філософія пантеїстичного світовідчуття доповнює й надає неповторності індивідуальним стилям творчості письменників, а специфічна імпресіоністична техніка прози сприяє найрельєфнішому втіленню естетико-філософських поглядів митців у їх прозі. В творах українського та норвезького митців звучать мотиви безмежної любові до людини, віра у всезагальну одухотвореність природи й непереможність життєвого начала в ній, утвердження нероздільності людини і природи як одного гармонійного цілого.

Список використаної літератури

1. Гамсун К. Пан. *Відлуння самотності: Кнут Гамсун та контекст українського модернізму* / Упоряд. Ю. Ємець-Доброносова. Київ : Факт, 2003. С. 181–280.
2. Коцюбинський М. Тіні забутих предків. *Коцюбинський М. Твори* : у 3 т. Київ : Дніпро, 1965. Т. 2. С. 316–367.
3. Піддубна Р. «Тіні забутих предків» Коцюбинського: міфопоетика та ліро-епос. *Слово і час*. 1992. №11. С. 68–72.
4. Старовойт Л., Гурдуз А. Пантеїстична філософія художнього світу М. Коцюбинського і К. Гамсуна (на матеріалі творів «Тіні забутих предків» і «Пан»). *Література. Фольклор. Проблеми поетики* : зб. наук. праць. К.; Одеса, 2002. Вип. 10. С. 124–133.

Федірко Христина

магістрантка факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та методики її навчання Штонь Олена

СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТІВ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ НАДІЇ ГУМЕНЮК «ВЕРЕСОВІ МЕДИ»

Вивчення виражальних засобів, зокрема порівнянь, та їх ролі у репрезентації авторської мовної картини світу - актуальний напрямок української лінгвостилістики. Адже саме порівняння є одним з найбільш яскравих експресивних стилістичних ресурсів і це зумовлює активне функціонування таких тропів у художніх текстах.

Мовно-художня практика сучасної української письменниці Надії Гуменюк ще не була предметом ґрунтовного лінгвостилістичного дослідження, тому становить цікавий і багатий матеріал для вивчення структури, семантики і